

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญภาพ	ฏ
บทที่	
๑. บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๔
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา	๖
สมมติฐานของการศึกษา	๗
ขอบเขตของกรศึกษา	๗
ข้อตกลงเบื้องต้น	๗
ขั้นตอนของการศึกษา	๘
วิธีการศึกษา	๘
แหล่งข้อมูล	๘
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
๒. การก่อกำเนิดและการพัฒนาของเมืองครั้งใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๗๑	๑๐
ปรากฏการณ์ของเมืองในแง่สกลนคร ก่อน พ.ศ.๒๓๗๑	๑๐
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำเนิดของเมืองขึ้นใหม่	๑๘
ลักษณะทางกายภาพและระบบนิเวศน์	๑๘
แหล่งทรัพยากร	๒๖
พัฒนาการทางเทคโนโลยี	๓๐
พื้นฐานทางวัฒนธรรม	๓๕
การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง	๓๗
การเปลี่ยนแปลงของประชากร	๔๑
การเปลี่ยนแปลงทางสังคม	๔๔

บทที่	หน้า
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ	๔๖
ความสัมพันธ์กับภายนอก	๔๙
พัฒนาการของชุมชนเมือง ตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๗๑-๒๔๓๖	๕๑
การอพยพและการตั้งถิ่นฐาน	๕๑
การรับรองสถานภาพความเป็นเมือง	๕๕
การขยายตัวและเติบโตของเมือง	๖๗
๓. การเมืองและสังคมของเมืองในแอ่งสกลนคร พ.ศ.๒๓๗๑-๒๔๓๖	๗๑
สังคมและการปกครองภายในของเมือง	๗๑
ระบบอาญาสี่	๗๑
การรวมกลุ่มของเมืองในแอ่งสกลนคร พ.ศ.๒๓๗๑-๒๔๓๖	๘๑
บทบาทของเมืองหนองคาย	๘๒
กลุ่มเมืองนครพนม	๘๔
กลุ่มเมืองสกลนคร	๙๐
กลุ่มเมืองมุกดาหาร	๙๒
กลุ่มเมืองหนองหาน	๙๓
เมืองอื่นๆ	๙๓
ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเมืองในพื้นที่แอ่งสกลนคร พ.ศ.๒๓๗๑-๒๔๓๖	๙๖
ความสัมพันธ์กับส่วนกลางสยาม	๙๙
ผู้ปกครองท้องถิ่นกับราชสำนักสยาม	๙๙
เขตการปกครองหัวเมืองลาวตะวันออก พ.ศ.๒๓๗๑-๒๔๓๓	๑๐๔
การปฏิรูปการปกครองหัวเมือง พ.ศ.๒๔๓๓-๒๔๓๖	๑๐๖
ระบบส่วยกับสังคมและการเมืองในแอ่งสกลนคร	๑๐๙
การควบคุมกำลังคนและการสักเลก	๑๑๐
กฎหมายและฮีดคอง	๑๑๖
๔. เศรษฐกิจของเมืองในแอ่งสกลนคร พ.ศ.๒๓๗๑-๒๔๓๖	๑๑๙
สภาพเศรษฐกิจของเมืองหลังสงครามเจ้าอนุวงศ์	๑๑๙
เศรษฐกิจกับการรับรองสถานภาพความเป็นเมือง	๑๒๒
พื้นฐานทางเศรษฐกิจของเมือง	๑๒๒

บทที่	หน้า
เศรษฐกิจกับการขยายตัวและเติบโตของเมือง	๑๒๕
การขยายตัวทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่แอ่งสกลนคร	๑๒๖
การผลิต	๑๒๙
การแลกเปลี่ยนและการค้า	๑๓๓
การติดต่อทางเศรษฐกิจกับภายนอก	๑๓๔
การติดต่อกับเขตอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศส	๑๔๐
ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของสยาม	๑๔๒
การขยายตัวของเมืองและการใช้ที่ดิน	๑๔๗
๕. วัฒนธรรมของเมืองในแอ่งสกลนคร พ.ศ.๒๓๗๑-๒๔๓๖	๑๕๒
ศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของเมืองในช่วงพื้นตัว หลัง พ.ศ.๒๓๗๑	๑๕๒
ศูนย์กลางที่เมืองนครพนม	๑๕๓
ศูนย์กลางที่เมืองสกลนคร	๑๕๗
ศูนย์กลางที่เมืองหนองคาย	๑๖๐
วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กับการพัฒนาเมือง	๑๖๑
วัฒนธรรมไทลาว	๑๖๒
วัฒนธรรมผู้ไท	๑๖๔
วัฒนธรรมญ้อ	๑๖๕
วัฒนธรรมเขี้ยว	๑๖๗
วัฒนธรรมไส้	๑๖๘
วัฒนธรรมกะเลิง	๑๖๙
วัฒนธรรมแขก	๑๗๐
วัฒนธรรมกับการรวมกลุ่มของเมือง	๑๗๒
วัฒนธรรมกับการเติบโตและขยายตัวของเมือง	๑๗๖
พิธีกรรมและความเชื่อ	๑๗๗
อิทธิพลแบบแผนทางวัฒนธรรมจากสยาม	๑๘๔
๖. สรุป	๑๘๗
บรรณานุกรม	๑๙๑

บทที่	หน้า
ภาคผนวก	๒๒๗
ภาคผนวก ก ศิลปินที่พบในพื้นที่แอ่งสกลนคร	๒๒๘
ภาคผนวก ข ตำแหน่งคณะอนุญาโตตุลาการในแอ่งสกลนคร	๒๓๓
ภาคผนวก ค เรื่องการย้ายที่พักข้าหลวงลาวพวน	๒๔๗
ประวัติผู้วิจัย	๒๕๔

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑	การตั้งชุมชนขึ้นเป็นเมือง ชื่อเมือง ปีที่ตั้งและชื่อเจ้าเมือง ๖๓
๒	สำมะโนประชากร (ชาย) ของเมืองนครพนม พ.ศ.๒๓๙๐ ..... ๑๑๒
๓	จำนวนเลิกของเมืองในแ่งสกลนคร ระหว่าง พ.ศ.๒๔๐๒-๒๔๐๗ ..... ๑๑๓
๔	การแบ่งผลประโยชน์จากเลิก (ไพร่ส่วย) ระหว่างเจ้าเมืองกรมการกับราชสำนัก ๑๑๕
๕	บัญชีของค่าส่วยหัวเมืองลาวตะวันออก ๑๒๑
๖	ประมาณการรายได้ของรัฐบาลสยามในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ๑๔๓
๗	ชนิดของส่วยที่เมืองในแ่งสกลนครต้องจัดส่งให้แก่เมืองหลวง ๑๔๔
๘	กลุ่มชาติพันธุ์ของเมืองในแ่งสกลนคร ๑๗๑

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑	สภาพภูมิประเทศของแอ่งสกลนคร ๒๖
๒	โครงสร้างทางการเมืองการปกครองของกลุ่มเมืองในแอ่งสกลนครสมัยล้านช้าง พ.ศ.๒๑๐๓-๒๓๗๑ ..... ๓๙
๓	ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับเมืองในแอ่งสกลนคร พ.ศ.๒๓๒๒-๒๓๗๑ ..... ๔๐
๔	การอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนเข้ามาในพื้นที่แอ่งสกลนคร หลัง พ.ศ.๒๓๗๑ ..... ๔๔
๕	กระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองของชุมชนในแอ่งสกลนคร ตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๗๑. ๖๖
๖	ความสัมพันธ์ของโครงสร้างด้านต่างๆ ของเมือง ๖๗
๗	การกระจายตัวของกลุ่มเมืองที่เกิดขึ้นในพื้นที่แอ่งสกลนคร ตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๗๑- ๒๔๓๖ ..... ๖๙
๘	การรวมกลุ่มของเมืองในแอ่งสกลนคร พ.ศ.๒๓๗๑-๒๔๓๖ ..... ๙๕
๙	ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเมืองในพื้นที่แอ่งสกลนคร พ.ศ.๒๓๗๑-๒๔๓๖ ..... ๙๘
๑๐	ระบบความสัมพันธ์ของเมืองในแอ่งสกลนครกับราชสำนักสยาม พ.ศ.๒๓๗๑- ๒๔๓๓ ..... ๑๐๖
๑๑	ระบบความสัมพันธ์ของเมืองในแอ่งสกลนครกับราชสำนักสยาม พ.ศ.๒๔๓๓ ..... ๑๐๗
๑๒	ระบบความสัมพันธ์ของเมืองในแอ่งสกลนครกับราชสำนักสยาม พ.ศ.๒๔๓๔- ๒๔๓๖ ..... ๑๐๘
๑๓	ภาพวาดลายเส้นพระธาตุพนม ในต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙) ๑๕๗
๑๔	งานบุญเทศน์มหาชาติที่เมืองหนองคาย ระหว่าง พ.ศ.๒๔๐๙-๒๔๑๑ ..... ๑๖๓
๑๕	การรวมกลุ่มของเมืองในแอ่งสกลนครตามตำนานอุรังคธาตุ ๑๗๖